

ANALİZ

OCAK 2017 SAYI: 185

HALEP SONRASI SURIYE

UFUK ULUTAŞ, CAN ACUN, MURAT YEŞİLTAŞ

HALEP SONRASI SURIYE

UFUK ULUTAŞ, CAN ACUN, MURAT YEŞİLTAŞ

COPYRIGHT © 2017

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Aslı Zeynep Alkan

Kapak Fotoğrafı: AA

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

Eyüp İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT

Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
ASKERİ-TAKTİKSEL DÜZEY	8
BÖLGESEL-ULUSLARARASI DÜZEY	10
STRATEJİK-ASKERİ SONUÇLAR	11
HALEP SONRASINDA FIRAT KALKANI HAREKATI	12
MUHALEFETİN ASKERİ-SİYASİ GELECEĞİ	13
TAHLİYE ANLAŞMASI VE YENİ SİYASAL SÜREÇ	14
ATEŞKES ANLAŞMASI	17
HALEP'TE İNSANİ KRİZ	18
TÜRKİYE'NİN POZİSYONU	19
SONUÇ	20

YAZARLAR HAKKINDA

Ufuk ULUTAŞ

SETA'da Dış Politika Araştırmaları Direktörlüğü görevini yürüten Ufuk Ulutaş, Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde lisans ve Ohio State Üniversitesi Tarih Bölümü'nde yüksek lisans derecelerini aldı. Ohio State Üniversitesi'nde doktor adayı oldu. Kudüs İbrani Üniversitesi'nde İbranice ve Ortadoğu Politikası dersleri aldı. 2004-2009 yılları arasında Ohio State Üniversitesi'nde ders verdi. Mershon Uluslararası Güvenlik Çalışmaları Merkezi'nde araştırma asistanı ve Melton Yahudi Çalışmaları Merkezi'nde önce Samuel M. Melton ardından George M. & Renée K. Levine araştırmacısı olarak çalıştı. SETA Washington DC'de Ortadoğu Programı koordinatörlüğü görevini yürüttü. Ortadoğu siyaseti ve tarihi, İsrail ve Yahudi tarihi, Türk dış politikası ve ABD'nin Ortadoğu politikası üzerine çok sayıda akademik makale ve rapor kaleme aldı. Halen TRT Türk kanalında Küresel Siyaset isimli dış politika ağırlıklı bir program sunmakta ve *Akşam* gazetesinde köşe yazarlığı yapmaktadır.

Can ACUN

SETA Dış Politika Direktörlüğü'nde araştırmacı olarak çalışmaktadır. Doğu Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunudur. Yeditepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans yapmıştır. Kanada'da Kültürlerarası Diyalog Eğitimi almıştır. Mısır'da Kahire-Türkiye Araştırmaları Merkezi'nde ve SETA Kahire'de Mısır üzerine çalışmalar yürütmüştür. Halen SETA Ankara'da Mısır ve Ortadoğu üzerine araştırmalarda bulunmaktadır.

Murat YEŞİLTaş

Dr. Murat Yeşiltaş lisans ve yüksek lisans eğitimini sırasıyla 2003 ve 2009 yıllarında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlamıştır. 2012 yılında ise "Türkiye'yi Konumlandırmak: Jeopolitik Zihniyet ve Türkiye'de Ordu" adlı doktora teziyle Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden Doktora derecesini almıştır. Murat Yeşiltaş 2008-2009 yılları arasında Lancaster Üniversitesi Avrupa Çalışmalar ve Uluslararası Politika bölümlerinde misafir araştırmacı, 2010-2011 yılları arasında ise Virginia Teknik Eyalet Üniversitesi Hükümet ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde misafir öğretim üyesi olarak görev almıştır. Halen Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yardımcı doçent olarak çalışmakta olup Türkiye'nin Ortadoğu politikası, eleştirel jeopolitik, siyasi coğrafya ve karşılaştırmalı dış politika analizi konularında lisans ve yüksek lisans dersleri vermektedir.

ÖZET

Suriye'nin en önemli kentlerinden birisi olan Halep 20. yüzyılın en büyük katliamlarından birisine sahne oldu. Uzun zamandan bu yana Esed rejimi, Rusya, İran ve Şii milislerin oluşturduğu askeri ve siyasi koalisyonun hedefi olan kent gerçekleştirilen saldırılarda harap olurken on binlerce insan hayatını kaybetti, çok daha fazlası ise yaralandı. Türkiye ise yaşanan insanlık krizini bir nebze olsun hafifletebilmek adına Rusya ile bir tahliye anlaşmasına imza atarak sivillerin ve silahlı muhalif unsurların kentten çıkışını sağladı. Nihayetinde muhaliflerin Halep kent merkezini kaybetmiş olmasını beş yıldır devam eden Suriye krizinde önemli bir dönüm noktası olarak okumak mümkünken kentin kaybedilmiş olması aynı zamanda birçok önemli soruyu da beraberinde getirdi.

Halep'in rejimin kontrolüne geçmesinin stratejik düzlemde iki ana nedeni olduğunu söylemek mümkündür. Birincisi Rusya'nın Suriye sahasına müdahil olmasıyla birlikte değişmeye başlayan askeri-stratejik denge. İkincisi ise bölgesel ve uluslararası düzeyde Suriye krizinin geneline yönelik askeri ve diplomatik desteğin değişen dinamikleridir. Askeri-taktiksel anlamda ise rejim ve müttefiklerinin kenti uzun bir süre muhasara altında tutması ve muhalif bölgelerin ağır bombardıman altına alınarak yaşam alanının tamamen yok edilmiş olması belirleyici unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Halep'te yaşananların da teyit ettiği gibi Suriye'de oluşan mevcut askeri güç dengesi muhaliflerin aleyhine seyretmeye devam etmektedir. Ancak Halep sonrası savaşın hızla sona ereceği ve rejimin ülkede tekrardan kontrolü sağlayacağı gibi erken bir çıkarımda bulunmak da mümkün değildir. Türkiye ve Rusya'nın garantörlüğünde hayat bulan ateşkes ise az da olsa Suriye için barış umutlarını yeşerten bir gelişme olmuştur. Bu analizde Halep'in Suriye rejiminin kontrolüne geçmesinin stratejik ve askeri düzeyde sebep ve muhtemel sonuçları ele alınırken aynı zamanda Fırat Kalkanı Harekatı açısından oluşturduğu riskler, muhaliflerin Suriye'deki askeri ve siyasi geleceği incelenmektedir.

Analiz Halep'in Suriye rejiminin kontrolüne geçmesinin stratejik ve askeri düzeyde sebep ve muhtemel sonuçlarını ele alırken aynı zamanda Fırat Kalkanı Harekatı açısından oluşturduğu riskler ile muhaliflerin Suriye'deki askeri ve siyasi geleceğini incelemektedir.

GİRİŞ

Suriye'nin en önemli kentlerinden birisi olan Halep 20. yüzyılın en büyük katliamlarından birisine sahne oldu. Uzun zamandan bu yana Esed rejimi, Rusya, İran ve Şii milislerin oluşturduğu askeri ve siyasi koalisyonun hedefi olan kent gerçekleştirilen saldırılarda harap olurken; on binlerce insan hayatını kaybetti, çok daha fazlası da yaralandı. Halep nüfusunun önemli bir kısmı hayatta kalabilmek için zorla yerlerinden edilmeye razı oldu. Rejim ve müttefikleri Halep'te kuşatma altında tuttukları muhalifleri tüm dünyanın gözleri önünde asker-sivil ayrımı yapmadan büyük bir ateş gücüyle hedef alarak adım adım elimine etti. Türkiye ise yaşanan insanlık krizini bir nebze olsun hafifletebilmek adına Rusya ile bir tahliye anlaşmasına imza atarak sivillerin ve silahlı muhalif unsurların kentten çıkışını sağladı.

Nihayetinde muhaliflerin Halep kent merkezini kaybetmiş olmasını beş yıldır devam eden Suriye krizinde önemli bir dönüm noktası olarak okumak mümkünken, kentin kaybedilmiş olması aynı zamanda birçok önemli soruyu da beraberinde getirdi. Halep'in Suriye rejiminin kontrolüne geçmesine neden olan faktörler nelerdir? Halep'in rejimin eline geçmesinin stratejik ve askeri düzeyde ne tür sonuçları olabilir? Halep'in kaybedilmesi Türkiye'nin Fırat Kalkanı Harekatı açısından hangi riskleri barındırıyor? Halep sonrası muhaliflerin Suriye'deki askeri ve siyasi geleceği nasıl şekillenecek?

Bu analizde yukarıda yer alan sorular üzerinden Halep'in kaybedilmesinin sebep ve muhtemel sonuçları ele alınmaktadır.

Halep'in rejimin kontrolüne geçmesinin stratejik düzlemde iki ana nedeni olduğunu söylemek mümkündür. Birincisi Rusya'nın Suriye sahasına müdahil olmasıyla birlikte değişmeye başlayan askeri-stratejik dengedir. İkincisi ise bölgesel ve uluslararası düzeyde Suriye krizinin geneline yönelik askeri ve diplomatik desteğin değişen dinamikleridir. Askeri-taktiksel anlamda ise rejim ve müttefiklerinin kenti uzun bir süre muhasara altında tutması ve muhalif bölgelerin ağır bombardıman altına alınarak yaşam alanının tamamen yok edilmiş olması belirleyici unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Halep'te yaşananların da teyit ettiği gibi, Suriye'de oluşan mevcut askeri güç dengesi muhaliflerin aleyhine seyretmeye devam etmektedir. Ancak Halep sonrası savaşın hızla sona ereceği ve rejimin ülkeyi tekrardan kontrolü altına alacağı gibi erken bir çıkarımda bulunmak da mümkün değildir. Yakın ve orta vadede Suriye'de çatışan tarafların ülkenin tamamını yönetebilecek şekilde birbirine mutlak bir askeri üstünlük kurabilmesi oldukça zordur. Nitekim Türkiye, Rusya ve İran arasında Moskova'da yapılan üçlü zirvenin sonuç bildirgesinde de bu durum teyit edilmiştir. 2016'nın son günlerinde Türkiye ve Rusya'nın garantörlüğünde muhalif unsurlar ile Esed rejimi arasında imzalanan ateşkes ise az da olsa Suriye için barış umutlarını yeşerten önemli bir gelişme olmuştur.

ASKERİ-TAKTİKSEL DÜZEY

2012 yılının Temmuz ayından bu yana devam eden ve Suriye'deki savaşın en kritik cephelerinden birisini oluşturan Halep'te, Esed rejimi ile müttefikleri muhasara altına aldıkları muhalifleri uluslararası konjonktürden de yararlanarak önce 300 bine yakın sivil ile birlikte dar bir alana sıkıştırmayı başardı. Ardından kademeli

bir şekilde tamamen elimine etti. Suriye'nin genelinde rejim ve müttefiklerinin yakıp yıkmaya (*scorched earth*) taktiğiyle gerçekleştirdiği saldırılarda on binlerce insan hayatını kaybetti ve yine on binlercesi de bulundukları bölgeleri terk etmeye çalışsa da kuşatma yüzünden ayrılamadı.

Rejim, muhalifleri birbirini takip eden iki ayrı askeri hareketle muhasara altına aldı. Şubat 2016'da yoğun Rus hava saldırıları desteğiyle rejim ve rejim yanlısı milisler Başköy'den başlattıkları operasyonun sonucunda Şii yerleşim yerleri olan Nubbul ve Zehra'ya doğru ilerleyerek, üç yıl boyunca muhalifler tarafından abluka altında tutulan bölgeye ulaşmayı başardılar.¹ Nubbul ve Zehra üç taraftan muhaliflerce kuşatılırken, bir tarafı ise YPG'nin bölgesine sınırdı. Bu hamle ile kuşatma kırılırken, muhaliflerin Azez üzerinden Halep'e giden ana ikmal hattı da kesilmiş oldu. Ardından yine Rus hava desteği ile Tel Rıfat'ı muhaliflerden ele geçiren YPG güçleri rejim ile kuzeyde bulunan muhalifler arasında tampon bölge oluşturmuştu. YPG'nin Tel Rıfat'a saldırması esnasında eş zamanlı olarak DEAŞ'ın Mare'ye saldırması muhalifleri sıkıştırmıştır. Ayrıca Başköy'den başlayan operasyonun öncesi DEAŞ'ın muhaliflerden Piyade Okulu'nu ele geçirmesi, rejimin bu hamlesini kolaylaştıran bir unsur olmuştur.

Rejim, Haziran 2016'da Halep'in kuşatılması operasyonunun ikinci evresini başlatmıştır. Rus ve rejim hava kuvvetleri Halep'e giden tek yol olan Kastello yolunu sistematik olarak bombardımana tutmuştur. Handarat'tan Mellah çiftliklerine doğru ilerleyen rejim yanlısı birliklerin kuzeyden topçu atışları ve YPG'nin güneyden Şeyh Maksud bölgesinden gerçekleştirdiği bombardıman sonucu Kastello otoyolu kullanılamaz hale gelmiştir.² Bu durum Halep'in fiili kuşatmaya girdiği anlamına gelmekteydi. Muhalifler Şeyh Maksud bölgesindeki YPG'ye karşı operas-

yon gerçekleştirseler de bu hamleler başarılı olmamıştır. Kuzeyden Mellah Çiftliklerini ele geçiren rejim yanlısı birlikler, YPG ile ortaklaşa gerçekleştirdikleri saldırı sonucu Kastello yolunu ele geçirmiştir. Kastello yolunun düşmesiyle rejim Temmuz 2016'da Halep'teki muhalifleri tamamen kuşatma altına almayı başarmıştır.³

Muhaliflerin kuşatmayı kırmaya yönelik askeri çabaları ise ardı ardına başarısız olmuştur. Halep'teki kuşatmayı kırmak için Fetih Ordusu ve Halep'in Fethi Operasyon Odası bileşenleri Güney Halep'te operasyon başlatmıştır. Bir hafta süren saldırılar sonucu muhalifler 1070 bölgesi, Topçu Okulu, Ramuse ve Muşerfah'ı ele geçirerek kuşatmayı kırmıştır. Halep'in içinden ve dışından ortaklaşa icra edilen operasyon başarılı olmuştur. Ancak devam eden operasyonlarda muhalifler kuşatmanın kırıldığı hattı yeterince genişletememiştir. Rejim Şii milislerin yoğun desteğinde karşı saldırı başlatmıştır. Bu saldırılarda İran, daha önce Irak-İran savaşında kullandığı "insan dalgaları" taktiğini uygulamıştır. Söz konusu taktik rejimin Halep operasyonunda etkin olan Rus-İran ortak aklının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Nihayetinde bu karşı saldırıların sonucu olarak muhalifler Ramuse, Muşerfah, Topçu Okulu ve 1070 bölgesinin yarısı kaybetmiştir ve Halep tekrar rejim tarafından kuşatılmıştır.

Son olarak Fetih Ordusu ve Özgür Suriye Ordusu'na bağlı muhalif unsurların "Tüm Savaşların Anası" adıyla 28 Ekim'de başlattıkları saldırılar da etkisiz kalınca kuşatmanın kırılmasına yönelik tüm umutlar tükenmiş ve Doğu Halep'te çok zor şartlar altında direnmeye çalışan muhaliflerin savunma hatları hızlı bir şekilde düşmüştür. Rejime bağlı askeri güçlerin yanı sıra İran Devrim Muhafızları, Kudüs güçleri, Şii milisler ve Hizbullah da saldırılara eşlik etmiştir. Yine Rusya'nın havadan ağır bombardımanları muhaliflerin savunma hatlarını çökertmiştir. Şeyh Maksud bölgesinde PKK'ya bağlı YPG güçlerinin de muhaliflere saldırı düzenleyerek rejimle birlikte

1. Al Jazeera, "النظام يقطع طريق إمداد حلب ويفك حصار نبل والزهره", 4 Şubat 2016.

2. El-Arabi El-Cedid, "النظام السوري يسيطر على الكاستلو ويحاصر 300 ألف مدني", 26 Temmuz 2016.

3. Can Acun ve Ömer Özkızılcık, "Aleppo's fall and the Role of Russian, Iranian, and YPG forces", New Turkey, 14 Aralık 2016.

hareket ettikleri görülmüştür. Muhalifler ve sivil halk Doğu Halep'in güneyine doğru çekilmeye başlarken, önce 30 kilometrekarelik bir alana sıkışmış ardından adım adım bu bölgeleri de kaybetmişlerdir. Gün geçtikçe daralan kuşatma, artan bombardıman ve saldırılar sonucu, muhalif bölge 12 Aralık'a gelindiğinde yaklaşık yüzde 95 oranında küçülmüştür.

Rejimin Halep'te senelerdir kullandığı ana taktik Rusya'nın Çeçenistan'da kullandığı "scorched earth" taktiği ile de benzerlik göstermektedir.⁴ Bu askeri doktrinde bir alana odaklanarak çok güçlü ateş ve insan gücüyle o dar alandaki unsurları bütünüyle imha etmek amaçlanmaktadır. Bu doktrin doğrultusunda rejime bağlı "Kaplan Güçleri" Generali Süheyl Hassan'ın fikir babası olduğu varıl bombaları ile Halep'te yaşam imkansız hale getirilmeye çalışılmıştır. Özellikle pazar yerleri, okullar, elektrik santralleri ve hastaneler gibi altyapı birimleri kasıtlı olarak bombalanmıştır. Bu taktik, rejimin temel askeri stratejisinin muhalif alanları insansızlaştırma üzerine inşa edildiğini göstermektedir. Böylelikle muhaliflerden geri alınamayan bölgeler yaşanmaz kılınmıştır. Bu uygulama Humus, Guta ve Halep'te belirgin olarak görülmektedir. Rusya'nın Suriye'deki müdahalesi sonucu "scorched earth" taktiği daha fazla sertleşmiştir. Varıl bombalarının yanı sıra fosfor, napalm ve misket bombaları da kullanılmaya başlanmıştır. Rejim diğer cephelerdeki düzenli birliklerin çok büyük bir kısmını bu cephelerdeki durumunun zayıflaması pahasına Halep'e naklederek muhasarayı gerçekleştiren piyade sayısını da artırmıştır.⁵

Tüm bu saldırıların ve insan gücünün karşısında uzun bir süredir muhasara altına tutulan ve dışarıyla lojistik bağları kopan muhalif unsurların direnebilmesi mümkün olmamıştır. İdlip tarafından Halep muhasarasını hafifletecek ölçüde rejim bileşenlerinin dikkatini dağıtacak baskının

da gelmemesi Halep'teki muhaliflerin direncinin kırılmasında önemli rol oynamıştır. Uygulanan yakıp-yıkma taktiğinin velhasıl Halep'in kaybedilmesinin en doğrudan sonucu elbette yüksek sayıdaki sivilin hayatını kaybetmiş olmasıdır. Halep'te savaşın başından günümüze değin on binlerce sivil hayatını kaybederken, yüz binden fazlası da yaralanmıştır.

BÖLGESEL- ULUSLARARASI DÜZEY

Yukarıda ifade edilen askeri-taktiksel unsurlar dışında muhaliflere zaman zaman siyasi ve askeri alan kazandıran ülkelerin Rus, İran ve rejim üçlüsünün askeri stratejisine dengeleyici bir karşılık üretme konusunda ilerleme sağlayamamış olmaları Halep'in rejimin eline geçmesinin arkasındaki bir diğer neden olarak gösterilebilir. Suudi Arabistan, tüm odaklanmasını Yemen üzerine yapmış; diğer bir ifadeyle İran, vekilleri aracılığıyla Yemen'de açtığı cepheyle Suudi Arabistan'ın dikkatini Suriye'den uzaklaştırmayı başarmıştır. Katar'ın yardımları ise nitelik açısından muhaliflerin ihtiyacını karşılayacak seviyeye ulaşmamıştır.⁶ Türkiye Katar'la birlikte muhaliflere istikrarlı bir şekilde yardım eden tek ülke konumuna gelmiş, ancak askeri olarak oyun değiştirici silahlar (yerden havaya füzeler gibi) verme konusunda adım atamamış, Halep'e yönelik ağır hava bombardımanının kırılması da böylece sağlanamamıştır.

Ayrıca, bu konuda ABD'nin muhaliflere oyun değiştirici silahlar vermek isteyen ülkeleri engellemiş olması da etkili olmuştur.⁷ Diğer taraftan ise içerisinde darbe girişimi de dahil olmak üzere birçok operasyonla Türkiye'nin dikkatinin Halep'ten farklı noktalara çekilmesi amaçlanmıştır. Türkiye'nin Fırat Kalkanı Harekatı'nda uçaklarını uçurması için Rusya ile yap-

4. "Rus Hava Saldırıları ve Muhaliflerin Adaptasyonu", <http://www.suriyegundemi.com/2016/06/13/rus-hava-saldirilari-ve-muhaliflerin-adaptasyonu/>, Suriye Gündemi, 13 Haziran 2016, (Erişim tarihi: 12 Ocak 2017).

5. Can Acun, Ömer Özkızılcık, "Aleppo's fall and the Role of Russian, Iranian, and YPG forces", New Turkey, 14 Aralık 2016.

6. "Katar'da Suriye halkı için 7 saatte 70 milyon dolar toplandı", Anadolu Ajansı, 19 Aralık 2016.

7. "Obama, ABD'nin Suriye'deki silahlı gruplara desteğini sınırlayan engelleri kaldırdı", Türkiye, 9 Aralık 2016.

mak zorunda olduğu müzakereler de Türkiye'nin Halep'teki hareket alanını kısıtlamıştır. Ürdün ise Güney Cephesi'nde bulunan muhalif aktörler üzerindeki etkisini kullanarak onların harekete geçmelerini ve rejime karşı savaşmalarını engelleyen siyasetine devam etmiştir. Dera başta olmak üzere güneyde cephe hatları susturulmuş böylelikle rejim ve müttefikleri buradaki güçlerinin önemli bir kısmını Halep'e kaydırarak baskısını artırabilmiştir.

Bölgesel aktörlerin pozisyonlarına ek olarak ABD'nin Suriye'de sadece DEAŞ ile mücadeleyi gündemine alması da Rusların dolayısıyla rejimin muhaliflere karşı stratejik ve taktiksel düzeyde askeri üstünlüğünü daha da pekiştirmiştir. Ayrıca ABD başkanlık seçimlerinin Washington'un dikkatini Suriye krizinden giderek uzaklaştırması bu durumun ortaya çıkmasında kolaylaştırıcı rol oynamıştır. Öte yandan Esed rejimi, Rusya ve İran'ın Halep'te "terörizmle" savaşıyor propagandası uluslararası toplumda yaşanan katliamlara yönelik tepkileri giderek cılızlaştıran bir etkiye neden olmuştur.

Bölgesel aktörlerden ziyade sahada rekabet halinde olması beklenen ABD ve Rusya'nın arasında var olduğu sanılan denge çoktan Rusya'nın lehine bozulmuştu. ABD'nin Suriye'ye yönelik ilgisizliğine karşın Rusya, tüm imkanlarıyla Suriye'de iç savaşın seyrini rejim lehine çevirmek için müdahalelerde bulundu. Bir taraftan BMGK'da rejim için uluslararası kalkan oluştururken diğer taraftan ise hava kuvvetleri ve savaş gemilerini rejimin hizmetine sundu. Bu denge-sizlikte Esed rejimi, İran, Hizbullah ve Rusya ile baş etmekte zorlanan muhalifler Halep'te daha fazla direnemedi. Buradaki kilit nokta, Rusya'yı askeri ve diplomatik olarak dengeleyecek tek güç olan ABD'nin sahaya inmemesi ve tüm gündemini DEAŞ'la meşgul etmesi oldu. DEAŞ'la mücadelesi de muhalifleri rahatlatarak şekilde muhalifler-DEAŞ cephesinden ziyade PKK-DEAŞ cephelelerinde yürütüldü. ABD'nin bu tutumu bir taraftan Rusya, DEAŞ ve PKK'nın muhaliflerle

karşı Suriye'deki hareket alanını genişletirken; diğer taraftan ise Suriye krizindeki genel askeri dengeyi orantısız bir şekilde rejim lehine çevirdi.

İçerisinde darbe girişimi de dahil olmak üzere birçok operasyonla Türkiye'nin dikkatinin Halep'ten farklı noktalara çekilmesi amaçlanmıştır.

STRATEJİK-ASKERİ SONUÇLAR

Halep kentinin, barındırdığı nüfus ve meskun mahallerin savunulması adına tutulması gereken piyade gücünün çokluğu bu kenti askeri açıdan hayli önemli kılmaktaydı. Rejim ve müttefikleri temel olarak Halep'i tamamen ele geçirerek muhaliflerin savaşa devam etme iradesini kırabilecekleri düşüncesiyle hareket etmekteydi. Türkiye-Rusya ateşkes anlaşmasını paranteze alırsak, rejim ve müttefikleri Halep'i ele geçirmelerinin ardından adım adım İdlip, Hama ve Humus kırsalı, Şam'ın banliyöleri ve Güney Suriye'de küçük adacıklara sıkışan muhalif unsurları askeri olarak elimine ederek teslim alma ya da rejimin şartlarının kabul edileceği bir siyasal zemine zorlamak niyetindeydiler. Ateşkes sonrasında yaptığı müspet görünümlü açıklamalara rağmen, rejimin şimdiye kadarki performans ve yaklaşımı, siyasi çözümünden ziyade muhalifleri tamamen ortadan kaldıracığı bir senaryo yolunda adım adım ilerlemek istediğini göstermektedir. Siyasal zemin kurma seçeneği daha çok Rusya'nın gündemindeydi. Rusya ile Türkiye'nin Halep'te ateşkes konusunda anlaşmasına rağmen, ateşkes rejim ve İran tarafından defalarca bozulmuştur. Yine aynı şekilde Rusya ve Türkiye'nin garantörlüğündeki ateşkesi rejim ve Şii milislerin özellikle Vadi El-Barada'da ihlal etmesi de muhaliflerle siyasi

müzakere yürütmekten ziyade askeri metotlarla ortadan kaldırma gayretinde olduklarını ortaya koymaktadır.⁸ Bu bağlamda rejim ve İran'ın ancak askeri bir yenilgi ya da Rusya'nın güçlü baskısıyla siyasal bir zeminde çözüm arayışı içine girebileceği öngörülebilir.

Ateşkesin uygulanamaması durumunda askeri mülahazalar yeniden ön plana çıkacaktır. Bu durumda Halep'in ele geçirilmiş olması elbette rejim ve müttefikleri adına büyük bir kazançtır. Ancak rejimin Halep'e odaklandığı sırada DEAŞ tarafından Humus'ta Palmira'ya (Tadmur) yönelik başlatılan saldırılarda birkaç gün gibi kısa bir sürede kent merkezini, bölgedeki petrol ve doğalgaz yataklarını, askeri havalimanlarını kaybetmiş olması rejim ve müttefiklerinin aynı anda iki sıcak cepheyi idare edemediğini göstermesi açısından önemlidir. Fakat rejim aynı zamanda Tadmur'da DEAŞ'a, muhaliflere karşı savaşması için imkanlar (askeri ekipman) da sunmuştur.⁹ DEAŞ'a karşı Tadmur'da diren(e)meyen rejim, DEAŞ'ın burada ele geçirdiği yüklü miktardaki silahı Fırat Kalkanı Harekatı'nda Türkiye ve muhaliflere karşı kullanmasına da olanak sağlamıştır.

Hangi açıdan bakarsak bakalım, rejim Halep sonrasında da aynı anda birden fazla noktada kapsamlı operasyon yapma kapasitesine sahip değildir. Bu sebepten aynı anda ve yüksek yoğunlukta İdlip ve diğer bölgelerde muhalifleri hedef alması pek olası gözükmemektedir. Halep'in Suriye iç savaşında muhaliflerin diğer bölgelerdeki ilerleyişleri için de önemli bir lojistik merkez konumunda olması, kentin kaybedilmesiyle birlikte muhalifleri diğer alanlarda savunmaya yöneltebilir. Bu durum aynı zamanda Halep'ten çıkan silahlı muhalif unsurların katılmasıyla diğer bazı cephe hatlarının (İdlip, Hama kırsalı ve Fırat Kalkanı) takviyesine de imkan sağlayabilir. Rejimin tek başına muhalifleri eş zamanlı olarak

diğer bölgelerde sıkıştırması zor gözükse de Rusya ve İran'ın savaştaki varlıkları dengeyi muhalifler aleyhine bozmaya devam edecektir.

Rejim ve müttefiklerinin öncelikli hedefi olarak Doğu Guta bölgesi ön plana çıkmaktadır. Guta'nın elimine edilmesi sonrasında ise rejim ve müttefikleri tüm muhalifleri kuzeyde İdlip'e toplamayı amaçlamaktadır. Daha önce de Medaya'dan çıkarılan muhalifler İdlip'e yönlendirilmişti. Bunun baş sebebi, İdlip'te sadece El-Nusra'nın (El-Kaide) olduğu şeklindeki yanlış uluslararası algıdır.¹⁰ Rejim bu algıdan hareketle İdlip'te uluslararası desteği de arkasına alarak "El-Kaide"ye karşı bir savaş yürüteceği görüntüsünü vermeye çalışmaktadır. İdlip, Suriye'de marjinlerde kalmış ve diğer ana noktalarla bağlantısı koparılmış bir vilayettir. An itibarıyla üç tarafı rejim ve PKK tarafından çevrelenmiştir. Bununla birlikte en büyük avantajı ise kuzeybatısının Türkiye ile sınır olmasıdır. Bu da muhaliflere ikmal imkanları sunmaktadır. Yine de Halep'ten daha şiddetli bir operasyonla İdlip'e saldırması muhtemel olan rejim ve müttefiklerinin en önemli silahı hava kuvvetleri olacağından Türkiye üzerinden gelecek hafif silah desteğinin de sonuç verici olması pek muhtemel değildir. İdlip operasyonu rejim için Halep'ten daha zorlu olacaktır. Rejimin sonuç alması durumunda muhalifler alan hakimiyetlerini büyük oranda yitirecek ve ancak gerilla taktikleriyle rejim ve müttefiklerine karşı koymaya devam edebilecektir.

HALEP SONRASINDA FIRAT KALKANI HAREKATI

Rejim ve müttefiklerinin Halep kent merkezini muhaliflerden ele geçirmelerinin Fırat Kalkanı Harekatı'na doğrudan olmasa da dolaylı yollardan etkileri olabilir. Nihayetinde muhalifleri düşman unsur olarak gören rejimin güçlenmesi,

8. "Halep'in doğusunda rejim güçlerinin ateşkes ihlali sürüyor", Anadolu Ajansı, 14 Aralık 2016.

9. "Esed, tanklarını DAES'e terk etti", <http://www.haber7.com/ortadogu/haber/2233445-esed-tanklarini-daese-terk-etti>, Haber7, 12 Aralık 2016, (Erişim tarihi: 12 Ocak 2016).

10. "Jabhat Fatah al-Sham", <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/493>, Stanford University, 25 Ağustos 2016, (Erişim tarihi: 12 Ocak 2016).

Fırat Kalkanı Harekatı kapsamında Türkiye'nin desteğiyle bölgede tahkimat yapan muhalifleri de tehdit etmektedir. Rejim gerek Afrin bölgesindeki YPG ve Çeyş'es-Suvvar gibi güçlerin Mare'nin güneyinden ilerlemesine destek sağlayarak, gerekse doğrudan TSK'yı ve muhalifleri bölgede hedef alarak el-Bab kentinin Fırat Kalkanı Harekatı kapsamında ele geçirilmesini istemediğini göstermiştir. Rejim Halep merkezinde açığa çıkacak askerlerinin bir kısmını kuzeye yönlendirerek Fırat Kalkanı'na baskı yapmaya başlayabilir. Ancak rejimin kısa bir sürede DEAŞ'a karşı Tedmur ve çevresini kaybetmesi askeri açıdan hala çok kırılgan olduğunu göstermektedir.¹¹ Bu da doğrudan Türkiye ile karşı karşıya gelmeyi henüz istemeyebileceği ihtimalini de kuvvetlendirmektedir. Ayrıca Türkiye-Rusya arasındaki görece iyi ilişkiler de rejimi belli ölçüde dizginleyecektir. Ancak rejim güçlendikçe Fırat Kalkanı'nı daha fazla tehdit etme kapasitesine sahip olacaktır.

Burada rejim ve İran'dan ziyade Rusların Türkiye'ye yönelik tavrı daha fazla etkili olacaktır. Rusya ile Türkiye mevcut ilişkilerini koruduğu sürece rejimin Fırat Kalkanı Harekatı'na doğrudan tehdit oluşturması zor görünmektedir. Fakat sahada İran'a bağlı Şii milislerin ve Esed rejimi şebbihalarının dizginlenmesi de zor olacaktır. El-Bab'ın ele geçirilmesinden sonra Türkiye'nin bölgede ne kadar ve ne kapasitede kalmayı planladığı ve ÖSO'nun bölgeyi kontrol ederken rejim ve PYD'ye karşı nasıl bir angajman uygulayacağı belirleyici olacaktır.

Halep'ten çıkan muhaliflerin nereye gideceği de önemli hususlardan birisidir. Rusya muhaliflerin İdlip'e geçmeleri konusunda ısrar etmektedir. Bunların bir kısmının Fırat Kalkanı'na katılması da imkan dahilindedir. Şam'ın Fethi Cephesi dışındaki muhalif gruplardan Fırat Kalkanı'na katılacak olanlar, harekate ivme kazandırabilir. Bu gruplar hem savaşma deneyimine hem de savaş motivasyonuna sahiptir. Yeterli desteği görmeleri halinde mevcut ÖSO bileşenlerinden daha etkili

bir performans gösterebilirler. Bu durum aslında muhaliflerin stratejisiyle ve gelecek planlarıyla da doğrudan ilişkilidir. Muhalifler İdlip'in savunmasını mı önceleyecekler yoksa Fırat Kalkanı'na katılarak Halep'e kuzeyden baskı yapmanın yollarını mı arayacaklar sorusu hala cevap bulamamıştır. Muhalifler arasındaki birleşme ve Şam'ın Fethi Cephesi'yle ilişkilerini yeniden gözden geçirme çabaları da muhaliflerin yol haritasını belirleyecektir. Fırat Kalkanı'na katılmaları durumunda bir taraftan harekattaki askeri kapasiteyi diğer taraftan da Fırat Kalkanı bileşenleriyle Esed ve müttefikleri arasında çatışma ihtimalini artıracaklardır. Bu tür bir çatışmayı önleme kapasitesi en yüksek olan ülke Rusya'dır. Fakat Rusya bu tür bir çatışmayı engellemeye çalışacak olsa da Türkiye'nin rejimi zayıflatacak adımlar atmasını istemeyecektir.

MUHALEFETİN ASKERİ-SİYASİ GELECEĞİ

Halep gibi askeri ve sembolik açıdan önemli bir kenti kaybetmelerinin muhalifler üzerinde önemli etkisi olacaktır. Suriye'de oluşan mevcut güç dengeleri muhaliflerin aleyhine seyretmektedir. Muhalifler içine girdikleri sarmaldan kurtulabilmek adına birleşme seçeneğini daha fazla gündeme getireceklerdir. Ancak örgütsel taassupları, ideolojik farklılıkları ve uluslararası angajmanları çerçevesinde birleşebilmelerinin önünde büyük engeller mevcuttur. An itibarıyla Şam'ın Fethi Cephesi ile ilişkiler, Ahrar'uş-Şam Hareketi'nin içerisindeki bölünmeler ve kopma-birleşme çabaları askeri muhalefetin geleceğini belirleyecek ana tartışmalardır. Bu doğrultudaki önemli bir birleşme girişimi sekiz tane muhalif grup arasında başlamıştır. Ahrar'uş-Şam, Ceyş'ul-Şam, Ecnad el-Şam, Sukur el-Şam, Faskim Kema Umirt, Feylak el-Rahman, Feylak el-Şam ve Ehl el-Şam Cephesi, Katar ve Türkiye'nin uğraşları sonucunda Suriye'nin Özgürleştirilmesi için Liderlik Konseyi adı altında bir yapı kurmuştur.

11. "İŞİD Palmira'yı geri aldı", Al Jazeera Türk, 11 Aralık 2016.

Türkiye, Rusya ve İran dışişleri bakanlarının açıkladığı mutabakat metninde de yer aldığı gibi DEAŞ ve El-Nusra'ya (Şam'ın Fethi Cephesi) karşı ortak mücadele öngörülmektedir. Aynı zamanda İslami hareketlerin de yer aldığı muhalif grupların, El-Nusra ile askeri düzeydeki işbirliklerinin bitirilmesi hedeflenmektedir. Bu muhalif saflarda bölünmelere sebep olurken; muhalifler içerisindeki Selefi-cihadi bir kanat ise bölünmeden ziyade El-Nusra ile birleşmek istemektedir. Türkiye'nin de dahil olduğu muhaliflerle iyi ilişkilere sahip ülkeler, bu tür bir birleşmenin intihar hükmünde olacağını ifade etmişlerdir. Bu konudaki yoğun tartışmalar başta Ahrar'uş-Şam olmak üzere birçok muhalif grubun geleceğini şekillendirecektir.

Rusya ile Türkiye mevcut ilişkilerini koruduğu sürece rejimin Fırat Kalkanı Harekatı'na doğrudan tehdit oluşturması zor görünmektedir.

Ateşkes çabalarından bağımsız olarak muhalifler kış ayı boyunca savunmada kalarak zaman kazanmaya çalışacaklardır. Nihayetinde bir yıpratma savaşına dönen Suriye iç savaşında daha fazla direnç gösteren ayakta kalacak ve bu ölçüde siyasi müzakere masasında pazarlık imkanına sahip olacaktır. Beş yıldır devam eden iç savaşta uluslararası konjonktür dinamik bir süreç izlemiştir. Dolayısıyla şu an muhaliflerin aleyhine olan konjonktür ileride lehlerine dönebilir. Ya da ateşkes ve Cenevre-Astana süreçleri sonrasında silahlı mücadelenin yerini siyasi müzakerelere bırakacağı yeni bir dönem başlayabilir. Her halükarda an itibarıyla muhaliflerin askeri olarak ilerleme kaydetmeleri oldukça zor gözükmektedir.

Bu noktada zayıf da olsa önemli bir beklenti yeni Amerikan yönetimidir. Rusya, yeni yönetim idareyi eline almadan Suriye dosyasında nihai adımlar atma gayretindedir. Trump'ın Rus

yanlısı açıklamalarına ve rejimle müzakere planlarına rağmen yönetimdeki İran karşıtı asker ağırlığı, ABD'nin zayıf da olsa mevcut pozisyonunda birtakım revizyonlara gidebileceği ihtimalini ortaya koymaktadır. Trump'ın son olarak ortaya attığı "Körfez parasıyla Suriye'de güvenli bölgeler oluşturma" fikri bunun örneklerinden birisidir.¹² Ayrıca Trump yönetiminin İran'ı hedef alma olasılığı Suriye'deki güç dengelerini muhalifler lehine etkileyebilir. Yine de Suriye muhalefeti arasında Trump döneminden beklentiler yüksek değildir ve rejimin büyük tavizlerde bulunmasını gerektirecek bir uluslararası konjonktürün doğma ihtimali kısa dönem içinde zayıf görünmektedir.

Son olarak muhalefetin siyasi kanadının daha da zayıflayacağı bir süreç başlamaktadır. Şimdiye kadar değişik isimlerle kurulmuş olan Suriyeli muhalif yapılardan mevcut şartlar altında siyasal süreçte yer alabilecek tek yapı, Riad Hicab başkanlığındaki Yüksek Müzakere Heyeti'dir. İçerisinde siyasilere ek olarak sahada aktif olan askeri grupların temsilcilerini de barındıran Heyet, Cenevre Görüşmelerinde de muhalefetin en yetkili temsilcisiydi. Önümüzdeki süreçte diasporada kurulan ve sahadaki karşılıkları fazlasıyla sorgulanan muhalif çatılarının marjinalize olduğunu, ateşkes ve çatışmalarda manivela kuvveti en fazla olan askeri yapıların daha fazla muhatap alındığını görmek mümkün olabilecektir. Bu anlamda Suriye Ulusal Koalisyonu gibi yapıların yanında Rusya, İran, Şam yönetimi ve Mısır'ın yaratmaya çalıştığı vekil muhalif oluşumların işlevleri de tüm aktörler tarafından sorgulanacaktır.

TAHLİYE ANLAŞMASI VE YENİ SİYASAL SÜREÇ

Uçak krizi sonrasında zedelenen Türkiye-Rusya ilişkileri, 2016 yılının Nisan-Mayıs aylarında yoğun bir diplomasi trafiğinin ardından

12. "Donald Trump promises Syrian safe zones", *The Telegraph*, 17 Aralık 2016.

tekrardan normalleşme sürecine girdi. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Rusya Devlet Başkanı Putin'e hitaben yazdığı mektupta, Rus pilotun ölümünden dolayı duyulan üzüntüyü ifade etmesi ile başlayan süreç 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında ivme kazandı.¹³ Darbe girişimi sonrasında Rusya'nın Türk hükümetine verdiği destek de iki ülke arasındaki ilişkilerin düzelme eğilimine ciddi katkı sağlarken, Cumhurbaşkanı Erdoğan, 9 Ağustos'ta St. Petersburg'da Putin ile bir araya geldi.¹⁴

İki ülkenin ilişkilerini normalleştirmesinin Suriye politikalarına da önemli yansımaları oldu. Özellikle Türkiye'nin Fırat Kalkanı Harekatı'nın başlamasının ardından sahada askeri ve istihbarat alanındaki temas da büyük önem arz etti. Bu minvalde Rusya Genelkurmay Başkanı Valeriy Gerasimov, Orgeneral Hulusi Akar ile görüşmek üzere 15 Eylül'de Ankara'ya geldi.¹⁵ Bunun akabinde 1 Kasım 2016'da Hulusi Akar Rusya'ya bir seyahat gerçekleştirerek yine mevkidaşı ile görüştü.¹⁶ Putin 11 Ekim'de İstanbul'da düzenlenen Dünya Enerji Kongresi'ne katılmak için yaptığı ziyarette Erdoğan ile bir araya geldi. İki lider Suriye meselesi üzerine görüştüler.¹⁷ Aralık 2016'nın ilk günlerinde ise Suriyeli muhalifler Ankara'nın ev sahipliğinde Rus yetkililer ile görüştü. Görüşmelerdeki temel unsur Halep olurken burada yaşanan çatışmaların durdurulması ve insani yardım öncelikli konular arasındaydı. Askeri muhaliflerle Rusya arasında kurulan bu temas, Suriye meselesinin geleceği açısından da önemli bir gelişme oldu. Sonuç olarak 13 Aralık tarihinde varılan ilk anlaşmayla birlikte Halep'in içerisinde bulunan on binlerce kişinin tahliyesi için süreç başlatıldı.

İran ve Şii milislerin konvoylara yönelik müdahaleleri sebebiyle sık sık ertelenen ya da duran tahliye işlemleri, taraflar arasında gerçekleşen çok yoğun görüşmelerin ardından Fua, Kefreya ile birlikte Zabadani ve Madaya bölgelerinin de anlaşmaya dahil olmasıyla yeniden başlayabildi. Ancak Rusya'nın garantörlüğüne rağmen tahliye anlaşmasını sabote etmeye çalışan İran'ın Türkiye ile Rusya'nın kendisinden bağımsız bir oyun kurmasından rahatsızlık duyduğu ortaya çıkarken, İran komutasındaki milislerin mezhepçi saiklerle hareket ettikleri ve Doğu Halep'te adeta bir katliam arzusu içinde oldukları görüldü. Muhalifler ise İran'ın şart koştuğu Fua ve Kefreya'daki kuşatmalarının kalkmasının, halihazırda rejimin kuşatması altında olan 18 muhalif bölgedeki sivillerin akıbetini tehlikeye atacağı fikrinden hareketle sıcak bakmamaktaydı. İlgili tahliye anlaşmasında bu şart mevcut değilken, Fua ve Kefreya'nın anlaşmaya eklenme çabası İran'ın Türkiye-Rusya arasında varılan tahliye mutabakatına yaptığı bir şerh olarak okunabilir.

Türkiye, Rusya ve İran'ın bir araya gelmesinde Rusya açısından ABD ile yürüttüğü görüşmelerin sonuçsuz kalmasının etkisi olurken, Türkiye için ise PKK-YPG ile olan angajmanı ile Türkiye'nin güvenlik hassasiyetlerini ve Suriye'nin toprak bütünlüğünü önemsemeyen çözüm arayışları içindeki ABD'ye ilişkin güven erozyonu belirleyici etkendi. Mevcut denklemde Suriye'de sonu gözükmeyen bir çatışma sarmalında olan üç ülke; sahadaki aktif varlıkları ve çatışan diğer aktörlerin önemli bir kısmı üzerine etki kabiliyetlerinin verdiği imkan üzerinden Suriye'ye ilişkin görüşmelere başladı.¹⁸ Türk-Rus ilişkilerinin normalleşmesi ve Ankara'da yürütülen Halep görüşmelerinin oluşturduğu zeminde Suriye meselesinin en önemli üç aktörü Türkiye, Rusya ve İran ara-

13. "Cumhurbaşkanı Erdoğan Rusya Devlet Başkanı Putin'e mektup gönderdi", Anadolu Ajansı, 27 Haziran 2016.

14. "Erdoğan Putin ile görüştü", Anadolu Ajansı, 9 Ağustos 2016.

15. "Rusya Genelkurmay Başkanı Gerasimov Ankara'da", TRT Haber, 15 Eylül 2016.

16. "Orgeneral Hulusi Akar, Rusya'da", NTV, 01 Kasım 2016.

17. "Erdoğan-Putin zirvesi sonrası liderlerden ortak açıklama!", *Sabah*, 10 Ekim 2016.

18. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu Moskova'da Rusya ve İran ile üçlü zirve gerçekleştirmek üzere yoldayken, Ankara'da Rusya Büyükelçisi Andrey Karlov'a suikast düzenlendi. Suikastın bu üçlü zirvenin hemen öncesinde gerçekleştirilmesi, Türkiye-Rusya ilişkilerini baltalama amaçlı yapıldığına dair yorumlandı. Nitekim failin FETÖ ile bağlantı ihtimalleri kuvvetlenirken, Rusya tarafından yapılan açıklamalarda, ilişkilerin zarar görmeyeceğine vurgu yapıldı.

sında yeni bir siyasal süreç de gelişmeye başladı. 20 Aralık'ta Moskova'da Türkiye-Rusya-İran üçlü zirvesi gerçekleşti. Türkiye, Rusya ve İran arasındaki görüşmenin sonucunda aşağıdaki konularda anlaşmaya varıldığı duyuruldu:

1. İran, Rusya ve Türkiye, çok etnikli, çok dinli, mezhepsel olmayan, demokratik ve seküler bir devlet olarak Suriye Arap Cumhuriyeti'nin egemenlik, bağımsızlık, birlik ve toprak bütünlüğüne tam olarak saygı duyduklarını yinelerler.

2. İran, Rusya ve Türkiye, Suriye krizinin askeri bir çözümü olmadığına ikna olmuşlardır. Üç devlet, Birleşmiş Milletler'in krizi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 2254 sayılı kararı uyarınca çözümü yönündeki önemli rolünü tanırlar. Ayrıca, Bakanlar, Uluslararası Suriye Destek Grubu'nun kararlarına önem verirler. Bakanlar, uluslararası toplumun bütün üyelerini söz konusu belgelerde yer alan anlaşmaların uygulanmasının önündeki engelleri kaldırmak için iyi niyetle iş birliği yapmaya teşvik ederler.

3. İran, Rusya ve Türkiye, Doğu Halep'teki sivillerin gönüllü tahliyesi ve silahlı muhalefetin düzenlenen (organize edilen) ayrılışı için gösterilen ortak çabaları memnuniyetle karşılarlar. Bakanlar, ayrıca, Fua, Kefraya, Zabadani ve Madaya'daki sivillerin kısmi tahliyelerini memnuniyetle karşılarlar. Bakanlar, bu sürecin sekteye uğramadan, güvenli ve emniyetli bir şekilde tamamlanmasını taahhüt ederler. Bakanlar, Uluslararası Kızılhaç Komitesi ve Dünya Sağlık Örgütü temsilcilerine tahliyelerin gerçekleştirilmesindeki yardımlarından dolayı şükranlarını ifade ederler.

4. Bakanlar, ateşkesin genişlemesi, insani yardımın aksamaması ve sivillerin ülke genelinde serbest dolaşımlarının önemi konusunda mutabıklardır.

5. İran, Rusya ve Türkiye, Suriye Hükümeti ve muhalefet arasında müzakere edilecek muhtemel bir anlaşmayı kolaylaştırmaya ve garantör olmaya hazır olduklarını ifade ederler. Sahadaki durum üzerinde etkili olan bütün diğer ülkeleri aynı yönde davranmaya davet ederler.

6. Üç ülke, bu mutabakatın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 2254 sayılı kararı uyarınca Suriye'deki barış sürecinin yeniden başlaması için gerekli hızı yaratma konusunda araç olacağına güçlü bir biçimde inanırlar.

7. Bakanlar, Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın Astana'da konuyla ilgili toplantılara ev sahipliği yapma teklifinin önemini vurgularlar.

8. İran, Rusya ve Türkiye, IŞİD ve El Nusra'ya karşı birlikte mücadele etme ve silahlı muhalefet gruplarını bunlardan ayırma yönündeki kararlılıklarını yinelerler.

Üçlü zirvenin karar bildirisinde yer alan Suriye krizinin askeri bir çözümü olmadığına yönelik vurgu ülkelerin yeni bir siyasal sürece şans verme niyetlerini göstermektedir. Üç ülkenin daha önce Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) 2254¹⁹ sayılı kararı üzerine yeni çatışmasızlık ve siyasal çözüm süreci inşa etme çabasında oldukları görülürken, Suriye'nin toprak bütünlüğüne yönelik kararlılıklarını da vurgulamış oldular. BMGK'nin 2254 sayılı kararı, 18 Aralık 2015'te oy birliği ile kabul edilmiştir. Kararda, Suriye'de acil bir ateşkesin sağlanması ve ülkede siyasi çözüme ulaşılması çağrısı yapılmaktadır. BMGK 2254, sivil hedeflere yönelik saldırıların acilen son bulması ve Ocak 2016'da siyasi dönüşüme ilişkin bir ateşkes ve resmi görüşmelerin başlatılması çağrısı yapmaktaydı. Ancak "terörist" olarak görülen DEAŞ ve el-Nusra Cephesi dışarıda bırakılmıştır. Karara göre sağlanacak olan ateşkesi, bir Birleşmiş Milletler misyonu gözlemleyecektir. Altı ay içerisinde, "güvenilir, kapsayıcı ve bir mezhebe dayanmayan" bir hükümet oluşturulacak ve 18 ay içerisinde bağımsız ve adil seçimler, BM denetimi altında gerçekleştirilecektir.

19. BMGK'nin 2254 sayılı kararı, 18 Aralık 2015 tarihinde konsey üyelerinin oybirliği ile kabul edilmiştir. Karar çatışan tarafları arasındaki sorunları siyasi müzakerelerle çözmeye davet etmektedir. Bu amaçla acil ateşkes imzalamaları ve yürütme yetkisine sahip bir geçiş hükümeti oluşturmalarını öngörmektedir. Cenevre II görüşmeleri esnasında mutabık kalınan 30 Haziran 2012 tarihli Cenevre Belgesi doğrultusunda bir siyasi mutabakat ve geçiş süreci öngörülmektedir.

Öngörülen siyasi geçiş sürecinin tarafların rızasına dayalı, tam yürütme yetkilerine sahip ve kurumsal ve yönetsel sürekliliğe dayalı bir hükümet tarafından yönetilmesi planlanmaktadır. BMGK 2254 sayılı kararı daha önce müzakere edilen 30 Haziran 2012 tarihli Cenevre Belgesi ve 14 Kasım 2015 tarihli, Uluslararası Suriye Destek Grubu tarafından varılan Viyana Barış Görüşmeleri bildirgelerine atıfta bulunmaktadır. Cenevre ve Viyana görüşmelerinde üzerinde mutabık kalınan bağımsız, egemen ve toprak bütünlüğü muhafaza edilen çoğulcu Suriye vurgusu BMGK 2254 sayılı kararının temelini oluşturmaktadır. Cenevre Belgesi, siyasi çözüm için ateşkesi müteakiben kapsayıcı, güvenilir ve mezhepçi olmayan bir yönetimle altı ay içerisinde yeni bir anayasa taslağı hazırlamayı ve 18 aylık süreç içerisinde ise uluslararası standartlara uygun ve BM tarafından denetlenecek özgür ve adil seçimlerin yapılmasını öngörmektedir. Geçiş sürecinin şeffaf ve hesap verebilir olabilmesi için BM denetiminde olması öngörülmektedir. Ayrıca ateşkesi denetlemek için bir BM denetim misyonu da prensipte öngörülmektedir. DEAŞ, El Kaide ve El Nusra unsurları ateşkesin dışında bırakılmakta ve Güvenlik Konseyi üyelerine bu grupların terör saldırılarıyla mücadele konusunda sorumluluk yüklemektedir. Kararda mültecilerin güvenli bir şekilde evlerine dönmelerinin şartlarının oluşturulmasına dair vurgu da bulunmaktadır. Mevcut rejimin geçiş sürecinde olup olmaması konusunda farklı görüşler ortaya konulmuş ve bu konuda net bir karara varılmamıştır. Ancak anlaşma kategorik olarak rejim unsurlarını geçiş hükümeti çerçevesinden dışlamamaktadır.²⁰

Ülkelerin temel pozisyonlarını göstermesi açısından önem arz eden ortak bildirinin sekizinci maddesinde açıkça “İran, Rusya ve Türkiye, IŞİD ve El Nusra’ya karşı birlikte mücadele etme ve silahlı muhalefet gruplarını bunlardan ayırma yönündeki kararlılıklarını yinelerler.” ifadesiyle

DEAŞ ve Nusra gibi örgütlerin ismi doğrudan telaffuz edilerek bunlara karşı birlikte mücadele edileceğine yönelik kararlılık ortaya konmuşken, PKK, Hizbullah ve Şii milislere yönelik doğrudan bir atıf olmaması önemlidir. Nihayetinde Suriye’de devam eden çatışmada PKK ve Şii milis güçlerin yıkıcı anlamda ciddi bir rol aldığı ve terör faaliyetleri içerisinde olduğu değerlendirildiğinde olası bir ateşkes ve ardından gelecek siyasal çözüm sürecinde bu örgütlere yönelik bir atıf olmaması belirsizlik yaratmaktadır. Suriye’nin toprak bütünlüğünün temel alınması bir bakıma PKK/YPG’yi hedef alsa da daha net bir şekilde ortaya konmasında özellikle Türkiye açısından yarar vardır. Ayrıca metinde el-Nusra olarak yer alan örgütün kapsamının belirlenmesi de el-Nusra ismi üzerinden diğer muhalif grupların hedef alınmasını engellemek açısından önem arz etmektedir.

Türk-Rus ilişkilerinin normalleşmesi ve Ankara’da yürütülen Halep görüşmelerinin oluşturduğu zeminde Suriye meselesinin en önemli üç aktörü Türkiye, Rusya ve İran arasında yeni bir siyasal süreç de gelişmeye başladı.

ATEŞKES ANLAŞMASI

Türkiye, İran ve Rusya’nın Moskova’da bir araya gelerek altına imza attıkları bildiri kısa sürede Suriye’de çatışan taraflar arasında bir ateşkes zemini oluşturdu. Türkiye’nin arabuluculuğunda Rusya ve Suriyeli askeri muhalefetinin yaptığı görüşmelerin ardından aşamalı bir ateşkes anlaşması hayata geçirildi. Türkiye ve Rusya’nın garantör olacağı anlaşmaya önemli muhalif unsurlar²¹ ve Esed rejimi imza attı. İran ise Moskova sürecinin

20. Can Acun ve Talha Köse, “5 Soru: Türkiye-Rusya-İran Anlaşması”, SETA, 22 Aralık 2016.

21. Rusya tarafından ateşkese imza attığı açıklanan gruplar: Feylak eş-Şam, Ahraru eş-Şam, Ceyş el-İslam, Cevvar eş-Şam, Ceyş el-Mucahedin, Ceyş İdlid, Cephe Şamiyye. Ahrar eş-Şam daha sonra yaptığı resmi açıklamada ateşkes anlaşmasına imza atmadığını duyurdu.

tarafı olmasına rağmen ateşkesin dışında kaldı. Ancak ateşkes mutabakatı 30 Aralık'ta yerel saatle 00.00'da (TSİ 01.00) yürürlüğe girmesine rağmen birçok cephe hattında ihlaller yaşandığı görüldü. Suriye'deki silahlı muhalif gruplar ise, Esed ordusu ve rejim yanlısı milislerin ateşkes ihlallerinin sürmesi halinde, Astana'daki siyasi görüşmelere katılmayacaklarını açıkladı. Muhalifler yayımladıkları ortak bildiride aşağıdaki ifadelere yer verdi:²²

(Rejim) Ateşkese tamamen uyanı kadar Astana müzakereleri ile ilgili yapılacak görüşmeleri ve istişareleri donduruyoruz. Rejimin ve onun destekçilerinin Suriye topraklarında daha fazla alanı kontrol etme ve bölgesel değişim istemesi, ateşkesin en önemli bendinin ihlali sayılır. Rejim, ateşkes imzalanmadan önceki şartlara uymazsa anlaşmanın bir hükmü kalmaz ve bittiği anlamına gelir.

Türkiye ve Rusya'nın garantörlüğüne rağmen ateşkes sürecinin hem Moskova bildirisinde yer bulan belirsizlikler nedeniyle hem de ABD ve İran'ın denklem dışında kalmış olmaları itibarıyla ciddi kırılmalıkları söz konusudur. Yine daha önceki birçok ateşkes sürecini araçsallaştırmaya yönelik attığı adımlar, rejimin niyetine dair soru işaretleri uyandırmaktadır. Ancak yine de Moskova'da başlayan süreç Suriye'de ateşkes ve siyasal çözüm için uzun zamandır devam eden çatışmalarda ilk defa ayakları yere basan bir alternatif sunmaktadır. Yaşanan ihlallere rağmen daha önceki beklentilerin ötesinde Doğu Guta dahil önemli cephe hatlarını kapsayan ateşkes anlaşması Suriye'de siyasal çözüm için en sürdürülebilir girişim mahiyetindedir. Nihayetinde eğer ateşkes sahada fiili bir şekilde uygulanabilirse Kazakistan'ın başkenti Astana'da taraflar bir araya gelerek siyasal bir çözüm için görüşmelere başlayabileceklerdir. Diğer bir ifadeyle ateşkes, siyasal çözüm sürecinde taraflar arasında bir güven artırma metodu olarak kullanılmaktadır.

Ateşkesin sürdürülmesi ve siyasal çözüm sürecinin başlayabilmesi için kritik ülke Rusya'dır. Zira Türkiye'nin etki alanında olan Suriyeli muhalif gruplar ateşkese uymakta; ihlaller ise daha önce de olduğu gibi Esed rejimi ve İran komutasındaki milisler tarafından yapılmaktadır. Rusya Halep'te çatışmaların gidişatını değiştiren ve dengeleri rejim lehine çeviren müdahalesiyle kendisini Suriye'de vazgeçilmez bir aktör olarak ikame etmiş ve Halep sonrası dönemde Türkiye ile imza attığı son ateşkes anlaşmasına büyük itibar yatırmıştır. Halep'i kaybeden muhaliflerin pazarlık için ellerinin zayıf olduğunun farkında olan ve Suriye'de stratejik hedeflerine halihazırda ulaştığını düşünen Rusya siyasal çözümü öncelemektedir. Ateşkesin rejim ve İran tarafından bozulması ve yeni siyasal sürecin sekteye uğratılması durumunda Rusya'nın mezkur iki aktörle Suriye'nin geleceği konusundaki fikir ayrılıklarının derinleşmesi de beklenebilir.

Ateşkes anlaşmasının rejim ve İran'ın uyması dışında en kırılmalı taraflarından birisi, henüz ateşkesi gözlemlene mekanizmasının kurulmamış olmasıdır. Daha önceki gözlem mekanizmasında ABD ile Rusya arasında büyük sorunlar yaşanmış ve sağlıklı bir mekanizmanın yokluğunda rejim ihlallerine devam etmiştir. Aynı sorunların tekrar yaşanmaması için garantör ülkeler olan Türkiye ve Rusya'nın gözlem mekanizmasını tartışmalara mahal vermeyecek ve özellikle rejimin kötüye kullanamayacağı bir yapıda kurması gerekmektedir.

HALEP'TE İNSANİ KRİZ

Türkiye arabuluculuğunda Ankara'da yapılan görüşmeler sonrasında muhalifler ile Ruslar Halep'te ateşkes üzerine mutabakata vardılar.²³ Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu 20 Aralık'ta tarihinde yaptığı açıklamayla Halep'ten 37 bin 500 kişinin tahliye edildiğini duyurdu.²⁴ 22 Aralık

22. İslam ordusu, Şam Cephesi, Sukur eş-Şam, Birinci Sahil Tümeni, İzzet Ordusu, Özgür İdlib Ordusu, Nasır Ordusu, Sultan Murat Tümeni, Festakim Kema Umirt, Feylak el-Rahman, Feylak eş-Şam, Cephe't ehl-i Şam

23. "Halep'in doğusunda ateşkes sağlandı", Anadolu Ajansı, 13 Aralık 2016.

24. "Halep'ten tahliye edilenlerin sayısı 37 bin 500 oldu", NTV, 20 Aralık 2016.

itibarıyla ise 4 bin civarında silahlı muhalif unsurun da kenti terk etmesiyle tahliye işlemi tamamlanmış oldu. Halep'in Türkiye'ye coğrafi yakınlığı sebebiyle şehrin düşmesinin yeni bir mülteci akımına sebep olması ihtimal dahilindedir. Fakat Halep'ten ayrılacakların önemli bir kısmının İdlip'te kalması beklenmektedir. Diğer bir kısmının ise Fırat Kalkanı Harekatı kapsamında özgürleştirilen bölgelere yerleştirilmesine yönelik hazırlıklar yapılmaktadır. Halep'ten ayrılmak zorunda kalan Suriyelilerin Türkiye ve İdlip'ten ziyade bu bölgeye yerleştirilmesi hem Türkiye hem de Suriye'nin geleceği açısından çok daha faydalı olacaktır. Haleplilerin bu bölgelere yerleştirilmesi için uluslararası toplumun mobilize edilmesi ve maddi ve siyasi desteklerinin alınması açısından elzemdir. Trump'ın "Körfez finansmanında Suriye'de güvenli bölgeler oluşturma" fikri için bu bölgeler eşsiz değere sahiptir. Trump'ın bu vaadini yerine getirip getirmeyeceği bir tarafa Türkiye, Körfez ülkeleri ve potansiyel bir insani krizden doğrudan etkilenecek olan AB ile bu bölgelerde iskan faaliyetlerinin artması için müzakereler yürütmelidir.

Halep'in yıkımına sessiz kalan uluslararası toplumun hiç olmazsa Halep'ten ayrılmak zorunda kalanlara Suriye içerisinde sahip çıkması gerekmektedir. Kısaca an itibarıyla Halep menşeli Türkiye'ye doğru büyük bir göç dalgasının başlaması beklenmemektedir. İdlip'e geçenlerin bir kısmı Türkiye'ye gitmek isteyecektir ve Türkiye bu yönde hazırlıklar yapmaktadır. Ancak rejim ve müttefiklerinin İdlip ve etrafındaki muhalif bölgeleri Halep'tekine benzer şekilde hedef aldığı bir durumda, Türkiye'ye yönelik büyük bir mülteci akımıyla karşılaşılması oldukça kuvvetli bir ihtimaldir. Bu durumun etkileri Avrupa'nın içlerine kadar uzanacak sonuçları olacaktır.

TÜRKİYE'NİN POZİSYONU

Türkiye, Suriye krizinin başladığı günden bu yana yürütülmeye çalışılan neredeyse tüm barış

girişimlerinin parçası olmuş ve bu girişimlerde aktif roller oynamıştır. Bu yönüyle Türkiye'nin yeni müzakere sürecinin de parçası ve garantörü olması önemlidir. Türkiye'nin bu süreçte daha önceleri olduğu gibi Batılı aktörlerin yer aldığı bir zeminde değil de İran ve Rusya Federasyonu'nun bulunduğu bir denklemde dengeleyici bir rolde olması bu sürecin önemli bir farklılığıdır. Bu süreç Türkiye'yi ABD ile karşı karşıya getirme potansiyeline sahiptir. Zira bugüne kadar Suriye'nin kuzeyinde özellikle PKK/YPG üzerinden etki alanı oluşturmaya çalışan ABD, süreç dışında bırakılması nedeni ile sürece yapıcı olmayan müdahalelerde bulunabilir. PKK/YPG'ye silah desteğini artırması ve Türkiye'nin tüm eleştirilere rağmen örgüt militanlarını eğitmeye devam etmesini bu doğrultuda okumak mümkündür. Trump döneminde bu politikalarda ne ölçüde değişiklik olacağı da muğlaklığını korumaktadır. Suriye'nin geleceği konusundaki sürecin Rusya ve İran ile birlikte yönetilmesi pratik açıdan sonuç verici olabilir. Ancak ABD ve AB'nin süreç dışında bırakılması Türkiye açısından belirli riskler içerebilir. Bu aktörlerin en azından sürecin seyrinde oyunbozanlık yapmamalarının sağlanması ve Türkiye ile ilişkilerinin zedelenmemesi Türkiye'nin çıkarları açısından önemlidir.

Türkiye'nin savunduğu çoğulcu, toprak bütünlüğü korunan ve egemen Suriye anlayışı bu mutabakatın temel çerçevesini oluşturmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin mutabakatın ana hedeflerine dair itirazı yoktur. Ancak BMGK 2254 kararı sonrasında oluşan yeni siyasi ortam Türkiye açısından kaygı duyulacak yeni bir boyuta evrilmiştir. Türkiye'nin güney sınırı boyunca oluşan PKK/YPG alanları Türkiye açısından önemli bir güvenlik sorunudur ve bu konu mutabakat metninde yer almamaktadır. Türkiye'nin bu konudaki kaygısı daha sonraki aşamalarda dikkate alınmak durumundadır. İran komutasındaki milisler ve Hizbullah unsurlarının Suriye'de kalmaları da Türkiye ve bölgenin istikrarı açısından uzun vadeli tehditler oluşturabilir ve tesis edilmeye çalışılan "mezhepsel olmayan" veya "mez-

hepler üstü” ve çoğulcu Suriye yaklaşımları ile çelişebilir. Seküler ve mezhepçi temellere dayanmayan bir Suriye vurgusu Türkiye’nin ülkenin geleceğine dair vizyonu ile uyumlu bir yaklaşımdır. Ancak İran komutasındaki milislerin Suriye’deki varlığı bile bu yaklaşımı riske atmaktadır.

Ayrıca garantörlük tanımı, içeriği ve garantörlere düşen rollerin daha net tanımlanması gerekmektedir. Türkiye ve Rusya Federasyonu süreç içerisinde garantör olmaktadır. Ancak garantörlüğün kapsamı neyi içermektedir, yetki ve sorumlulukları neler olacaktır? Bu konunun daha somut bir şekilde tanımlanması ve sınırlarının ortaya konulması gerekmektedir. Türkiye ve Rusya’nın garantörlük rollerinin birbirleriyle gerilime neden olmayacak şekilde işletilmesi gerekmektedir.

Türkiye’nin savunduğu çoğulcu, toprak bütünlüğü korunan ve egemen Suriye anlayışı mutabakatın temel çerçevesini oluşturmaktadır.

SONUÇ

Muhalifler, rejim ve müttefiklerinin Suriye sathındaki askeri güçlerinin çok büyük bir kısmını Halep’e taşımasıyla muhasara altında kalmış ve büyük bir ateş gücü karşısında tutunamayarak kenti kaybetmişlerdir. Muhaliflerin kontrolü altındaki Halep neredeyse tümüyle yok edilirken, çok sayıda sivil kayıplar yaşanmıştır. Rejim ve müttefikleri bir askeri taktik olarak sivilleri doğrudan hedef almışlar ve büyük bir insani kriz yaşanmasına sebep olmuşlardır. Muhaliflerin Halep kent merkezini kaybetmelerinin siyasal ve askeri açıdan önemli sonuçları olacaktır. Ancak rejimin askeri kapasitesi göz önüne alındığında savaşı kısa sürede kendi ve müttefikleri lehine sonuçlandıracak ölçekte bir etki yaratması da bek-

lenmemelidir. Muhaliflerin SDG-YPG ve DEAŞ ile birlikte ülke çapındaki alan hakimiyetleri devam etmektedir. Rejim ve müttefikleri fiilen ülke topraklarının ancak yüzde 20’sini kontrol altında tutmaktadır.

Türkiye ve Rusya’nın ortak girişimiyle hayat bulan ateşkes sürdürülemez ise Halep sonrası dönemde rejim ve müttefikleri muhalifleri Doğu Guta gibi bölgeler öncelikli olmak üzere İdlip ve diğer alanlarda hedef almaya devam edecektir. Muhaliflerin ise kış ayı boyunca savunmada kalarak zaman kazanmaya çalışmaları ve alan hakimiyetinin yanı sıra gerilla savaşına yönelerek hibrid bir mücadele içine girmeleri muhtemel gözükmemektedir. Çatışmalar alan hakimiyetlerinin sona ermesine sebep olacak bir denklem üretse dahi, muhalifler düşük yoğunluklu ayaklanma tarzında mücadelelerine devam edecek, savunmadan ziyade rejim ve müttefiklerinin hedeflerine yönelik nokta atışlara yoğunlaşacaktır. Nihayetinde bir yıpratma savaşına dönen Suriye iç savaşında daha fazla direnç gösteren ayakta kalacak ve savaşın galibi olacaktır. Mevcut şartlar altında muhalifler kendilerine zaman kazandıracak hamlelere ihtiyaç duymaktadırlar. Suriye’de oluşan ulusal ve uluslararası güç dengeleri şu an için muhaliflerin aleyhine seyretmeye devam etmektedir. Ancak bu dengelerde çeşitli değişimlerin olması da mümkündür. Trump’ın Ortadoğu siyaseti ve İran’a yönelik uygulayacağı angajman bu anlamda belirleyici faktörlerden birisi olarak değerlendirilebilir. Muhalifler içine girdikleri sarmaldan kurtulabilmek adına birleşme seçeneğini daha fazla gündeme getirmeye çalışacaklardır. Ancak örgütsel taassupları, ideolojik farklılıkları ve uluslararası angajmanları çerçevesinde birleşebilmelerinin önündeki bariyerler mevcudiyetini korumaktadır.

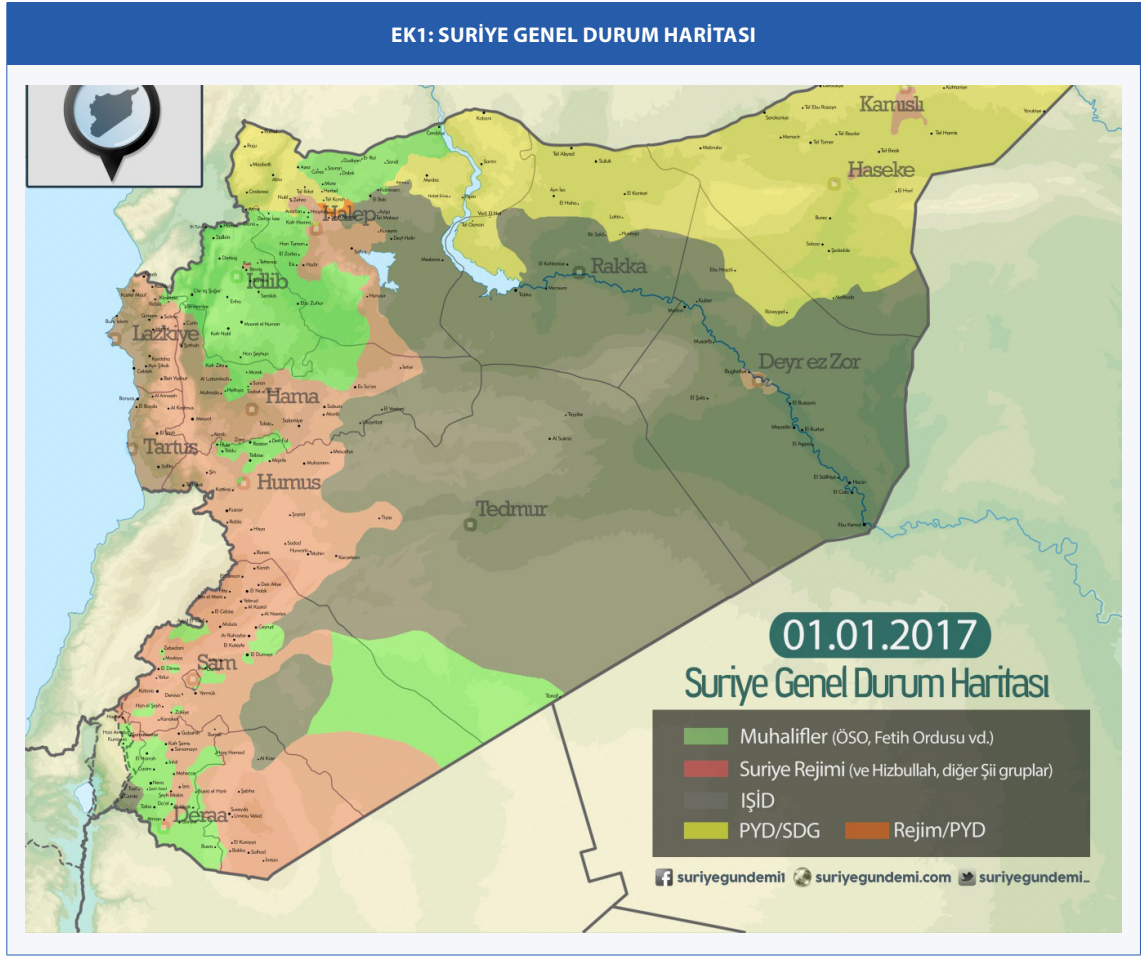
Türkiye ise Suriye’de 24 Ağustos’ta başlattığı Fırat Kalkanı Harekatı ile doğrudan sahadaki önemli oyunculardan birisi haline gelirken, Halep sonrası dönemi de taktik adımlar atarak yönetmeye çalışmaktadır.

Suriye’de Türkiye’nin karşısında bir yandan ABD-PKK angajmanı, diğer yandan Rusya-rejim-İran ittifakı vardır. Ancak Halep’te yaşanan ateşkes dahi bu ittifaklar içinde ciddi kırılğanlıkların olduğunu gösterir niteliktedir. Nihayetinde Türkiye Rusya ile son dönemde ilişkileri normalleştirmiş olmasından yararlanarak kendisine manevra alanı açma çabasına girerek yeni bir siyasal süreç arayışı içerisinde. Türkiye ve Rusya’nın bu bağlamda kendilerini garantör ülkeler olarak tanımlayarak başlattıkları görüşmeler önem arz etmektedir. İki ülkenin öncelikle kalıcı ateşkesin ardından siyasal çözüm arzularını ortaya koymaları önemlidir. Ancak ülkelerin temel Suriye vizyonlarının hala birbirinden uzak olduğu gerçeği ışığında sürece yönelik büyük beklentiler inşa edilmesi de doğru olmayacaktır. Türkiye bir yan-

dan muhaliflerin askeri açıdan alan hakimiyetini tamamen kaybetmesini engellemeye çalışırken diğer yandan DEAŞ ve PKK’yı sınır hattından elimine etmeye yönelik temel önceliklerine odaklanmaya devam etmektedir.

Sonuçta Suriye’de yerel dinamiklerin ötesine, bölgesel ve küresel aktörlerin vekalet savaşlarına doğru evrilmiş kaotik tablo devam etmektedir. Aktörlerin çeşitliliği ve askeri-siyasi angajmanların dinamizmi süreci değerlendirmeyi ve geleceği öngörmeyi zorlaştırmaktadır. Ancak son tahlilde Suriye’de siyasal olan, askeri olanın üzerine inşa edilecektir ve ülkenin geleceğini sahadaki şartlar şekillendirecektir. Tarafların mevcut güç denkleminde birbirlerine kısa vadede mutlak bir üstünlük kurabilme kabiliyetlerinin olmadığı görülmektedir.

EK1: SURIYE GENEL DURUM HARİTASI

Suriye'nin en önemli kentlerinden birisi olan Halep 20. yüzyılın en büyük katliamlarından birisine sahne oldu. Uzun zamandan bu yana Esed rejimi, Rusya, İran ve Şii milislerin oluşturduğu askeri ve siyasi koalisyonun hedefi olan kent gerçekleştirilen saldırılarda harap olurken on binlerce insan hayatını kaybetti, çok daha fazlası ise yaralandı. Türkiye ise yaşanan insanlık krizini bir nebze olsun hafifletebilmek adına Rusya ile bir tahliye anlaşmasına imza atarak sivillerin ve silahlı muhalif unsurların kentten çıkışını sağladı. Nihayetinde muhaliflerin Halep kent merkezini kaybetmiş olmasını beş yıldır devam eden Suriye krizinde önemli bir dönüm noktası olarak okumak mümkünken kentin kaybedilmiş olması aynı zamanda birçok önemli soruyu da beraberinde getirdi.

Halep'in rejimin kontrolüne geçmesinin stratejik düzlemde iki ana nedeni olduğunu söylemek mümkündür. Birincisi Rusya'nın Suriye sahasına müdahil olmasıyla birlikte değişmeye başlayan askeri-stratejik denge. İkincisi ise bölgesel ve uluslararası düzeyde Suriye krizinin geneline yönelik askeri ve diplomatik desteğin değişen dinamikleridir. Askeri-taktiksel anlamda ise rejim ve müttefiklerinin kenti uzun bir süre muhasara altında tutması ve muhalif bölgelerin ağır bombardıman altına alınarak yaşam alanının tamamen yok edilmiş olması belirleyici unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Halep'te yaşananların da teyit ettiği gibi Suriye'de oluşan mevcut askeri güç dengesi muhaliflerin aleyhine seyretmeye devam etmektedir. Ancak Halep sonrası savaşın hızla sona ereceği ve rejimin ülkede tekrardan kontrolü sağlayacağı gibi erken bir çıkarımda bulunmak da mümkün değildir. Türkiye ve Rusya'nın garantörlüğünde hayat bulan ateşkes ise az da olsa Suriye için barış umutlarını yeşerten bir gelişme olmuştur. Bu analizde Halep'in Suriye rejiminin kontrolüne geçmesinin stratejik ve askeri düzeyde sebep ve muhtemel sonuçları ele alınırken aynı zamanda Fırat Kalkanı Harekatı açısından oluşturduğu riskler, muhaliflerin Suriye'deki askeri ve siyasi geleceği incelenmektedir.

